

УДК 631.15:65.011.7

Костанецька Т.М.

*аспірант кафедри управління земельними ресурсами та кадастру
Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва*

АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ БАНКРУТСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проведено аналіз фінансово-економічної діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області. Оцінено фінансовий стан групи сільськогосподарських підприємств, проведено аналіз структури балансу та рівня зайнятості населення у сільській місцевості. Виявлено передумови банкрутства сільськогосподарських підприємств та запропоновано шляхи до виведення з кризового стану.

Ключові слова: банкрутство, фінансово-економічна діяльність, фінансовий стан, ділова активність, ліквідність, платоспроможність.

Костанецкая Т.Н. АНАЛИЗ ПРЕДПОСЫЛОК БАНКРОТСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье проведен анализ финансово-экономической деятельности сельскохозяйственных предприятий Харьковской области. Оценено финансовое состояние группы сельскохозяйственных предприятий, проведен анализ структуры баланса и уровня занятости населения в сельской местности. Выявлены предпосылки банкротства сельскохозяйственных предприятий, предложены пути выведения предприятий из кризисного состояния.

Ключевые слова: банкротство, финансово-экономическая деятельность, финансовое состояние, деловая активность, ликвидность, платёжеспособность.

Kostenecka T.N. PREREQUISITES ANALYSIS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES BANKRUPTCY IN KHARKIV OBLAST

In the scientific works of the scientists dedicated to studying the causes of enterprises crisis we can see that more attention is paid to the theoretical aspects and less to the practical. That is why the investigation of the practical directions of problem solution is urgent now. It will positively affect the use of the theory in practice by the specialists at the enterprises which will be a prerequisite to stabilize financial and economic activity. The analysis of financial and economic activity of the agricultural enterprises of Kharkiv Oblast is given in the article. Financial state of a group of agricultural enterprises is estimated, the analysis of balance structure and employment level in rural areas is made. Prerequisites of agricultural enterprises bankruptcy are revealed, the ways to withdraw them from crisis are suggested.

Keywords: bankruptcy, financial and economic activity, financial condition, business activity, liquidity, solvency.

Постановка проблеми. Реформування економіки України продовжується на фоні глибокої кризи практично усіх її сфер і галузей. Низька ефективність виробництва, відсутність діючих стимулів підприємницької активності, значні структурні диспропорції, негативні послідовності лібералізації цін, криза українських ринкових реформувань загострили до крайності проблему платоспроможності та поставили питання з масового банкрутства підприємств всіх галузей економіки. Брак коштів, особливо у сільськогосподарських підприємствах під час польових робіт, є наслідком незапланованих витрат та необдуманих кроків з боку керівництва. Це особливо впливає на фінансові результати діяльності сільськогосподарського підприємства та стає головною причиною неплатоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях вчених А.І. Бланка, М.К. Колісника, А.М. Поддєрьогіна, Л.С. Ситник, О.О. Терещенко ми можемо знайти обґрунтування передумов виникнення процедури банкрутства та кризового стану підприємств [1-5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. При аналізі праць науковців, присвячених вивченню причин кризового стану підприємств, можна зробити висновок, що більшу увагу вони приділяють теоретичним аспектам та меншу практичним. Тому зараз є актуальним дослідження практичних напрямів вирішення даної проблеми. Це позитивно вплине на використання теорії на практиці саме фахівцями на підприємствах, що стане передумовою стабілізації фінансово-економічної діяльності.

Мета статті – оцінити фінансово-економічну діяльність сільськогосподарських підприємств з метою виявлення передумов банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан української економіки потребує прийняття швидких та дієвих заходів для вирішення кризових явищ, тому що останні роки характеризуються загальним падінням виробництва, світовою економічною кризою, коливаннями курсу іноземних валют та нестабільною політичною ситуацією в нашій державі. Велика кількість підприємств потребують допомоги у сфері управління, механізму виявлення кризового стану, планування діяльності. Правильно прийняті рішення, своєчасна діагностика кризового стану підприємств, визначені санаційні заходи, вчасне фінансування нових проектів – це запорука виявлення передумов, не допущення банкрутства або вчасного оздоровлення не тільки сільськогосподарських підприємств, а й агропромислового комплексу України в цілому.

У таблиці 1 наведено результати фінансово-економічної діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області з 2005 по 2013 рр.

У результаті аналізу простежується невисокий рівень фінансової стійкості досліджуваних підприємств. Доказом даного твердження є те, що питома вага власного капіталу в структурі балансу протягом аналізованого періоду не змінилась і становить 51,1% (нормативне значення – не менше 50%). Тобто можливість виконання зовнішніх зобов'язань за рахунок власних коштів є невисокою. Позитивними змінами за аналізований період є збільшення прибуткових підприємств з 63,2% до 76,4%. Однією із причин цих змін є укрупнення сільськогосподарських підприємств.

Рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств не має чітко вираженої тенденції, і кожного року вона коливається від 12,8% до 27,1%.

У таблиці 2 наведено показники економічної активності сільського населення Харківської області за 2005–2013 рр. Чисельність зайнятого населення у сільській місцевості у віці 15-70 років за аналізований період зменшилася на 45,5 тис. осіб і у 2015 р. становила 255,7 тис. осіб. Така тенденція до зменшення обумовлена тим, що щорічно зростає рівень вибуття працівників по галузі сільського господарства з 48,3% у 2005 р. до 56,4% у 2013 р.

Проаналізувавши розрахунки, можна сказати, що в галузі зменшується частка працівників моло-

дого віку. Так, у 2010 р. частка в обліковій кількості штатних працівників сільського господарства становила 24,2%, а в 2013 р. – 22,9%. Позитивними змінами характеризується підвищення середньомісячної заробітної плати з 506 грн до 2391 грн, що становить 80,4% від середнього рівня по економіці. Оплата праці має низьку мотивацію, чим спричиняє прагнення молоді виїхати з сільської місцевості для покращення фінансового становища своєї родини.

Для подальшої характеристики фінансово-економічного стану сільськогосподарських підприємств

Таблиця 1

Результати фінансово-економічної діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2005–2013 рр. [6; 7]

Показник	Роки				
	2005	2010	2011	2012	2013
Баланс с.-г. підприємств, млн грн	3959,8	8453,7	10908,6	12865,8	15243,4
- необоротні активи	1850,4	3418,6	3992,5	5004,0	5934,2
- оборотні активи	2109,4	5028,4	6907,6	7855,2	9302,3
- власний капітал	2022,6	3919,8	5306,5	6993,5	7800,2
- довгострокові зобов'язання і забезпечення	398,6	1602,5	2057,1	2282,8	2143,6
- поточні зобов'язання і забезпечення	1510,9	2931,4	3544,9	3583,9	5294,6
Структура балансу с.-г. підприємств, %:					
- необоротні активи	46,7	40,4	36,6	38,9	38,9
- оборотні активи	53,3	59,6	63,4	61,1	61,0
- власний капітал	51,1	46,4	48,6	54,4	51,2
- довгострокові зобов'язання і забезпечення	10,1	19,0	18,9	17,7	14,1
- поточні зобов'язання і забезпечення	38,2	34,6	32,5	27,9	34,7
Фінансовий результат до оподаткування с.-г. підприємств, млн грн	196,1	514,1	1502,1	1784,1	1031,7
Частка підприємств, які одержали прибуток, %	63,2	61,8	79,6	79,7	76,4
Частка підприємств, які одержали збиток, %	36,8	38,2	20,4	20,3	23,6
Рентабельність операційної діяльності с.-г. підприємств, %	12,8	17,0	27,1	24,5	15,5

Таблиця 2

Економічна активність сільського населення Харківської області у 2005–2013 рр. [6; 7; 8]

Показник	Роки				
	2005	2010	2011	2012	2013
Чисельність зайнятого населення у сільській місцевості у віці 15-70 років, тис. осіб	301,2	253,4	249,7	256,7	255,7
- з нього працездатного віку	249,9	217,9	215,6	224,1	226,2
Кількість найманих працівників підприємств с.-г., тис. осіб	66,9	41,1	36,9	44,6	35,2
- % до загальної кількості зайнятих	5,2	3,2	2,9	3,5	2,7
Чисельність безробітних працездатного віку у сільській місцевості, тис. осіб	19,5	24,2	25,9	24,0	22,4
Рівень зареєстрованого безробіття, %	3,0	1,8	1,9	1,7	1,7
Рівень безробіття у сільській місцевості, %					
- у віці 15-70 років	6,1	8,7	9,4	8,6	8,1
- у віці 15-24 роки	13,4	14,9	30,2	24,0	10,5
- у віці 25-29 років	7,2	15,2	2,0	3,8	8,1
- у віці 35-39 років	7,3	9,6	7,7	2,0	7,0
- у віці 40-49 років	4,9	6,0	9,7	11,2	10,4
Прийнято працівників по галузі с.-г., осіб	...*	16197	15874	21201	13418
Вибуло працівників по галузі с.-г., осіб	857	18086	17073	21578	15334
Рівень прийому працівників по галузі с.-г., % до середньооблікової кількості штатних працівників	...*	49,2	53,8	57,1	49,6
Рівень вибуття працівників по галузі с.-г., % до середньооблікової кількості штатних працівників	48,3	54,9	57,9	58,1	56,4
Частка в обліковій кількості штатних працівників с.-г., %					
- зайнятої молоді віком 15-35 років	...*	24,2	26,6	25,2	22,9
- працюючих пенсіонерів	...*	11,9	12,2	11,9	13,6
Середньомісячна заробітна плата у с.-г., грн	506	1484	1905	2199	2391
- у середньому по економіці	759	2060	2407	2753	2975
- у % до середнього рівня по економіці	66,7	72,0	79,1	79,9	80,4

Харківської області було проаналізовано показник ліквідності (табл. 3).

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) свідчить, що значна кількість досліджуваних підприємств перебувають у нестабільному стані. Проте спостерігається тенденція до зменшення кількості підприємств, які є неплатоспроможними. Коефіцієнти загальної та швидкої ліквідності є значно кращими та підтверджують той факт, що у підприємств є значна кількість високоліквідних активів у складі балансу.

Для отримання прибутку та недопущення кризового стану на підприємстві необхідним є підтримання оптимального балансу ліквідності оборотних коштів, належного рівня фінансової стійкості та ділової активності. При цьому керівництво підприємства має здійснювати контроль за показниками платоспроможності та фінансової стійкості як важливих індикаторів фінансового стану. Платоспроможність підприємства характеризує його здатність своєчасно сплачувати свої зобов'язання перед кредиторами, строк погашення котрих настав. Показники фінансової стійкості визначають здатність підприємства підтримувати свою платоспроможність у довгостроковій перспективі, та займають особливе місце при дослідженні діяльності підприємства. Фінансово стійким підприємством можна вважати таке, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями. Так, у таблиці 4 наведено аналіз фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств.

За показниками коефіцієнтів автономії та фінансової незалежності, коефіцієнту забезпечення оборотних активів власними коштами та маневреності власного капіталу показують тенденцію до збільшення кількості підприємств, які мають нестійкий фінансовий стан. Коефіцієнт фінансового левериджу демонструє, що кількість підприємств з нестійким фінансовим станом зменшується.

У таблиці 5 наведено аналіз показників ділової активності сільськогосподарських підприємств Харківської області.

Група коефіцієнтів, які характеризують ділову активність підприємства, дають змогу оцінити ефективність використання підприємством власних коштів. До цієї групи належать різні показники оборотності. Вони мають велике значення для оцінювання фінансового стану підприємства, оскільки характеризують інтенсивність обороту коштів, тобто швидкість перетворення їх на готівку, що безпосередньо впливає на платоспроможність підприємства. За даними розрахованих коефіцієнтів оборотності активів, фондівіддачі, оборотності оборотних коштів, дебіторської заборгованості, власного капіталу та періоду обороту кредиторської заборгованості сільськогосподарські підприємства мають стійкий фінансовий стан, тобто у балансі підприємств не має великих сум заборгованостей ні дебіторської, а ні кредиторської. Але є тенденція до збільшення частки підприємств, які мають нестійкий фінансовий стан.

З проведеного аналізу ми бачимо, що фінансовий стан сільськогосподарських підприємств перебуває у незадовільному стані. Таке становище могли спричинити такі внутрішні фактори:

Таблиця 3

Аналіз ліквідності сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2010–2013 рр.

Показник	Нормативне значення	Стан	Кількість та структура по роках							
			2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
			одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	< 0,2	Нестійкий	64	67%	64	67%	59	62%	59	62%
	≥ 0,2	Стійкий	31	33%	31	33%	36	38%	36	38%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	< 0,60	Нестійкий	36	38%	40	42%	30	32%	33	35%
	≥ 0,60	Стійкий	59	62%	55	58%	65	68%	62	65%
Коефіцієнт загальної ліквідності	< 2,0	Нестійкий	24	25%	25	26%	23	24%	22	23%
	≥ 2,0	Стійкий	71	75%	70	74%	72	76%	73	77%

Розраховано за даними ф.1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та ф.2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» по Харківській області, по 95 сільськогосподарських підприємствах

Таблиця 4

Аналіз фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2010–2013 рр.

Показник	Нормативне значення	Стан	Кількість та структура по роках							
			2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
			одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%
Коефіцієнт автономії	$K < 0,5$	Нестійкий	25	26%	27	28%	29	31%	31	33%
	$K \geq 0,5$	Стійкий	70	74%	68	72%	66	69%	64	67%
Коефіцієнт фінансової залежності	$0 \leq K > 2$	Нестійкий	24	25%	24	25%	26	27%	31	33%
	$2,0 - 0$	Стійкий	71	75%	71	75%	69	73%	64	67%
Коефіцієнт фінансового левериджу	$0 \leq K > 1,0$	Нестійкий	83	87%	81	85%	74	78%	75	79%
	$1,0 - 0$	Стійкий	12	13%	14	15%	21	22%	20	21%
Маневреність власного капіталу	$K < 0,1$	Нестійкий	13	14%	10	11%	16	17%	15	16%
	$K > 0,1$	Стійкий	82	86%	85	89%	79	83%	80	84%
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	$K < 0,1$	Нестійкий	24	25%	24	25%	24	25%	29	31%
	$K \geq 0,1$	Стійкий	71	75%	71	75%	71	75%	66	69%

Розраховано за даними ф.1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та ф.2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» по Харківській області, по 95 сільськогосподарських підприємствах

Таблиця 5

Аналіз ділової активності сільськогосподарських підприємств Харківської області за 2010–2013 роки

Показник	Нормативне значення	Стан	Кількість та структура по роках							
			2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
			одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%
Коефіцієнт оборотності активів	$K < 0,4$	Нестійкий	7	7%	14	14%	6	6%	17	17%
	$K \geq 0,4$	Стійкий	88	87%	81	80%	89	88%	78	77%
Фондовіддача	$K < 0,9$	Нестійкий	9	9%	14	14%	7	7%	15	15%
	$K \geq 0,9$	Стійкий	86	85%	81	80%	88	87%	80	79%
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	$K < 0,9$	Нестійкий	14	14%	21	21%	24	24%	29	29%
	$K > 0,9$	Стійкий	81	80%	74	73%	71	70%	66	65%
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K < 3,0$	Нестійкий	17	17%	19	19%	18	18%	30	30%
	$K \geq 3,0$	Стійкий	78	77%	76	75%	77	76%	65	64%
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$K < 0,7$	Нестійкий	24	24%	26	26%	19	19%	27	27%
	$K \geq 0,7$	Стійкий	71	70%	69	68%	76	75%	68	67%
Період обороту кредиторської заборгованості (днів)	$K > 330$	Нестійкий	18	18%	20	20%	15	15%	26	26%
	$K \leq 330$	Стійкий	77	76%	75	74%	80	79%	69	68%

Розраховано за даними ф.1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та ф.2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» по Харківській області, по 95 сільськогосподарських підприємствах

1) низький рівень менеджменту;
 2) недоліки в організаційній структурі;
 3) низький рівень кваліфікації персоналу;
 4) низький рівень маркетингу та втрата ринків збуту сільськогосподарської продукції;
 5) низький рівень якісних засобів виробництва;
 6) брак інновацій та раціоналізаторства;
 7) дефіцит у фінансуванні прибуткових напрямів розвитку підприємства.

Усі зазначені фактори мають такі наслідки впливу на фінансово-економічний стан підприємства:

а) втрата клієнтів та покупців готової продукції;
 б) зменшення кількості замовлень і контрактів з продажу продукції;
 в) підвищення собівартості та різке зниження продуктивності праці;
 г) збільшення розміру неліквідних оборотних засобів і наявність наднормативних запасів;
 д) виникнення внутрішньовиробничих конфліктів і підвищення плинності кадрів;
 е) збільшення собівартості та ціни на сільськогосподарську продукцію;
 ж) зменшення обсягів реалізації і, як наслідок, недоодержання виручки від реалізації продукції.

Висновки. Найголовнішою передумовою банкрутства в Україні є не стільки недостатній рівень кваліфікації менеджерів та їх прихильності до агресивних форм здійснення фінансової діяльності, скільки економічна та політична нестабільність у країні. Вчасно проведена діагностика фінансово-економіч-

ного стану підприємства дозволить отримати найбільш реальну картину кризового стану підприємства, допоможе спрогнозувати розвиток окремих факторів, які представляють загрозу банкрутства та їх негативні наслідки, а також дасть змогу конкретизувати форми і методи майбутнього фінансового оздоровлення за рахунок внутрішнього фінансового потенціалу, якщо це буде потрібно.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Бланк І.А. Основи фінансового менеджмента. Т. 2 / І.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – 512 с.
- Колісник М.К., Ільчук П.Г., Віблій П.І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством : навч. посібник / М.К. Колісник, П.Г. Ільчук, П.І. Віблій. – К. : Кондор, 2007. – 272 с.
- Фінанси підприємств : підручник / керівник авт. кол., наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. 4-те вид., пероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 584 с.
- Сытник Л.С. Организационно-экономический механизм антикризисного управления предприятием : учебник / Л.С. Сытник. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2008. – 504 с.
- Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібник / Терещенко О.О. – К. : КНЕУ, 2000. – 430 с.
- Харківська область у 2012 році. Статистичний щорічник / под ред. О.Г. Мамонтової / Головне управління статистики у Хар. обл., 2013. – 535 с.
- Сільське господарство Харківської області у 2013 році. Статистичний щорічник / за ред. К.П. Воловікова / Головне управління статистики у Хар. обл., 2014. – 124 с.
- Праця Харківської області 2013. Статистичний збірник / за ред. О.Г. Мамонтової / Головне управління статистики у Хар. обл., 2014. – 247 с.